



## پیشگفتار<sup>۱</sup>

شرایط کنونی دریاچه ارومیه پیامد چندین دهه توسعه نامتوازن و ناپایدار در حوضه آبریز آن و برداشت بی‌رویه از منابع آب تجدیدپذیر حوضه می‌باشد. مجموعه عوامل انسانی و طبیعی مختلف به‌مانند؛ اجرای طرح‌های متعدد توسعه منابع آب، توسعه روزافزون بخش کشاورزی، برداشت بیش از حد از منابع آب زیرزمینی، تغییر الگوی کشت در سطح حوضه، بهره‌وری پایین مصرف آب و عدم حفاظت مؤثر از منابع محیط‌زیستی و اکولوژیکی حوضه و از طرف دیگر نوسانات اقلیمی و کاهش میزان بارش‌ها و رواناب‌ها چنین شرایطی را برای پهناورترین دریاچه داخلی ایران به همراه داشته است.

نتایج بررسی‌های کارشناسی صورت گرفته نشانگر کاهش قابل ملاحظه منابع آب تجدیدپذیر حوضه (حدود ۲۰ درصد) و برداشت ۷۰ درصدی از این منابع توسط بخش‌های مختلف در سطح حوضه می‌باشد. بر اساس جدیدترین تحلیل‌های به‌عمل آمده از وضعیت منابع و مصارف آب در سطح حوضه، در حال حاضر کل حجم منابع آب تجدیدپذیر حوضه بالغ بر ۷ میلیارد مترمکعب و مجموع مصارف بالغ بر ۴/۸۳ میلیارد مترمکعب می‌باشد، که ۴/۳ میلیارد مترمکعب از آن در بخش کشاورزی مصرف می‌گردد. به‌عبارت بهتر بخش کشاورزی حوضه بیش از ۶۰ درصد از کل منابع آب تجدیدپذیر حوضه و حدود ۹۰ درصد از مصارف حوضه را به خود تخصیص داده است. این میزان برداشت از منابع آب حوضه در حالی صورت می‌گیرد که بر طبق شاخص‌های کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل، میزان برداشت ایمن و قابل قبول از منابع تجدیدپذیر می‌بایست بین ۲۰ تا ۴۰ درصد باشد و برداشت بیش از ۴۰ درصدی از این منابع ریسک بسیاری را برای مدیریت بخش آب به‌همراه خواهد داشت؛ لذا آمار به‌خوبی بیانگر این است که در سطح حوضه آبریز دریاچه ارومیه میزان برداشت از منابع آب تجدیدپذیر حداقل ۳۰ درصد بیشتر از حد قابل قبول می‌باشد و این روند در طی سالیان گذشته پایداری در سطح این حوضه را به شدت تحت تاثیر قرار داده است. وضعیت کنونی دریاچه ارومیه به‌خوبی نشانگر این ناپایداری بوده و ادامه روند موجود نه تنها حیات باقی‌مانده دریاچه ارومیه را از بین خواهد برد، بلکه زیست‌بوم حوضه آبریز دریاچه ارومیه را نیز به شدت تحت تاثیر قرار خواهد داد. این مسئله با توجه به اندرکنش اقلیم منطقه و دریاچه نیز بسیار حائز اهمیت است و شواهد موجود نشانگر تغییرات در وضعیت پارامترهای اقلیمی حوضه به‌ویژه درجه حرارت و بارش می‌باشد.

با هدف اعمال رویکردهای یکپارچه در مدیریت حوضه آبریز دریاچه ارومیه و ارائه راهکارهای احیا، کارگروه نجات دریاچه ارومیه با مسئولیت وزیر نیرو و با حضور وزیران جهاد کشاورزی و کشور و معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست در تاریخ ۱۳۹۲/۷/۲۵ تشکیل گردید. این کارگروه بر اساس اهداف خود لازم است با استفاده از نتایج مطالعات انجام شده قبلی و نظرات تشکلهای مردم نهاد، راهکارهای عملیاتی نجات دریاچه را تعیین نماید و نتیجه را برای تصمیم‌گیری نهایی به هیئت وزیران ارائه دهند. همچنین در بهمن‌ماه ۱۳۹۲ نیز ستاد احیای دریاچه ارومیه با اختیارات اصل ۱۳۸ قانون اساسی به ریاست معاون اول رئیس‌جمهور تشکیل گردید.

این ستاد در راستای عمل به مأموریت خود و تدوین برنامه عملیاتی برای تحقق چشم‌انداز احیای دریاچه ارومیه، در خصوص ضرورت انجام ۲۴ راهکار شامل ۱۸ راهکار اجرایی و ۶ راهکار مطالعاتی به جمع‌بندی‌های لازم رسید و این راهکارها، در سال ۱۳۹۳ پس از تصویب در کارگروه نجات دریاچه ارومیه برای آغاز عملیات اجرایی احیای دریاچه ارومیه به سازمان‌ها و دستگاه‌های مسؤول ابلاغ گردید. از مهمترین راهکارهای پیشنهاد شده می‌توان به توقف طرح‌های سدسازی در دست مطالعه و اجرا (به جز سد‌های شهید مدنی و چراغ‌ویس)، مدیریت حجم برداشت از منابع آب زیرزمینی با نصب کنتورهای هوشمند، کاهش چهل درصدی حقابه‌های موجود از منابع آب سطحی و زیرزمینی از طریق خرید حقابه توسط وزارت نیرو، افزایش بهره‌وری آب در بخش کشاورزی و ممنوعیت هرگونه افزایش برداشت از منابع آب حوضه اشاره کرد. با توجه به ضرورت انجام تحقیقات گسترده برای شناخت بهتر زیست‌بوم دریاچه ارومیه و ارزیابی اثربخشی و اثرات زیست‌محیطی راهکارهای پیشنهاد شده، مجله تحقیقات منابع آب ایران از چاپ دستاوردهای پژوهشگران در این زمینه صمیمانه استقبال می‌نماید.

۱- متن اولیه این پیشگفتار توسط جناب آقای دکتر مکتون تهیه شده است و توسط دیگر اعضای هیأت تحریریه ویرایش و تکمیل شده است.

۲- گزارش کمیته منابع و مصارف- دفتر برنامه‌ریزی و تلفیق ستاد احیای دریاچه ارومیه، ۱۳۹۳.